

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМ. АЛЬ-ФАРАБИ

Көрнекті тарихшы-ғалым, т.ғ.д., профессор Дина Исабайқызы Дулатованы еске алуға арналған «ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ОТАНДЫҚ ТАРИХ ҒЫЛЫМЫНЫҢ ДАМУЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ БАҒЫТТАРЫ» тақырыбында «ІІІ Дулатова оқулары» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ
31 қаңтар, 2025 жыл

МАТЕРИАЛЫ
Международной научно-практической конференции
«ІІІ Дулатовские чтения» посвященная памяти выдающегося ученого-историка, д.и.н., профессора Дины Исабаевны Дулатовой, на тему
«РАЗВИТИЕ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ИСТОРИЧЕСКОЙ НАУКИ В СОВРЕМЕННЫЙ ПЕРИОД И ЕЕ НАПРАВЛЕНИЯ»
31 январь, 2025

MATERIALS
of the international scientific-practical conference
«ІІІ Dulatova Readings» dedicated to the memory of the outstanding scientist-historian, Doctor of Historical Sciences, Professor Dina Isabaevna Dulatova, on the topic
«THE DEVELOPMENT OF DOMESTIC HISTORICAL SCIENCE IN THE MODERN PERIOD AND ITS DIRECTIONS»
January 31, 2025

Алматы
«Қазақ университеті»
2025

Түймебаев Ж.Қ. – әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
Басқарма төрағасы-ректоры

Жауапты редакторлар:

- Айтжанова Ж.Н.** әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-нің Ғылыми
инновациялық қызмет жөніндегі департамент
директоры
- Байгунаков Д.С.** әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Тарих факультетінің
деканы, т.ғ.д., қауымдастырылған профессор
- Кәрібаев Б.Б.** әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Қазақстан тарихы
кафедрасының меңгерушісі,
ҚР ҰҒА академигі, т.ғ.д., профессор
- Сүйінова А.Т** әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Тарих факультеті
деканының ҒИЖ және ХБ жөніндегі орынбасары,
аға оқытушы

Құрастырушы

- Арынов Ж.М.** әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Қазақстан тарихы кафедрасы
меңгерушісінің ҒИЖ және ХБ жөніндегі орынбасары, т.ғ.к.,
аға оқытушы

Көрнекті тарихшы-ғалым, т.ғ.д., профессор Дина Исабайқызы Дулатованы еске алуға арналған «Қазіргі кезеңдегі Отандық тарих ғылымының дамуы және оның бағыттары» тақырыбында «ІІІ Дулатова оқулары» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның материалдар жинағы. Алматы, 31 қаңтар 2025 ж. - Алматы: Қазақ университеті, 2025. – 383 б.

ISBN 978-601-04-7075-0

Көрнекті тарихшы-ғалым, т.ғ.д., профессор Дина Исабайқызы Дулатованы еске алуға арналған «Қазіргі кезеңдегі Отандық тарих ғылымының дамуы және оның бағыттары» тақырыбында «ІІІ Дулатова оқулары» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция жинағына шетелдік және отандық ғалымдардың Тарихнама мен деректанудың өзекті мәселелері; Отандық тарих ғылымының өзекті мәселелері; Тарихшы-мамандар даярлаудың мәселелері; атты тақырыптарға арналған зерттеулер топтастырылды.

Жинақ тарихшы мамандарға, жоғарғы оқу орындарының студенттеріне және тарихқа қызығушылық білдіретін көпшілік қауымға арналған. Баяндама мәтіні мен мазмұнындағы қателер үшін автор жауапты.

Т.Ғ.Д., ПРОФЕССОР ДИНА ИСАБАЙҚЫЗЫ ДУЛАТОВА ТУРАЛЫ ЕСТЕЛІКТЕР

*Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
Басқарма төрағасы – ректор Ж.Қ. Түймебаев,*

Көрнекті тарихшы-ғалым, тарих ғылымдарының докторы, профессор Дина Исабайқызы Дулатованы еске алуға арналған «Қазіргі кезеңдегі Отандық тарих ғылымының дамуы және оның бағыттары» тақырыбында «ІІІ Дулатова оқулары» атты халықаралық ғылыми-теориялық конференцияға қатысушыларға

Дулатова Дина Исабайқызының ғұмыры ғибратты және өзін тарихшы-ғалым ретінде ғылыми ортада мойындатқан тұлға. Ол ұлтымыздың төл тарихнамасын тани білу ісімен айналысқан, отандық тарихты зерттеуге сүбелі үлес қосқан бірден-бір ғалым. Тарихнамашылардың көшбасшысы. Осы сала бойынша өзінің ғылыми мектебі қалыптасқан. Көптеген ғалым-ұстаздарды даярлап шығарды. Оның ғылыми жетекшілігімен бірнеше ғылым докторлары мен ғылым кандидаттары дайындылып, қазіргі таңда Қазақстанның әр түкпірінде, соның ішінде әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-да қызмет етуде. Ұстаздың дәрістерін тыңдап, білімімен сусындаған шәкірттері ғылым, білім салаларында түрлі қызметтер атқаруда.

Тарихшылардың көптеген ұрпақтары жадында - Дина Исабайқызы Дулатова сирек моральдық тазалық пен тектіліктің, әдептілік пен зиялылықтың, ғылымға, ағартуға, Отанға қызмет етуге адалдықтың жарқын үлгісі ретінде қалды. Оның принципшілдігі мен адалдығы, өтірікке, сыбайластық пен протекционизмге төзбеушілігі аңызға айналған, ал қазір өмір сүріп жатқан оның оқушылары мен әріптестері соның - тірі куәгерлері. Дина Исабайқызының кейпінде әріптестері мен студенттері айналасындағылардың тағдырына сезімтал болуды білетін, сонымен бірге жұмысқа келгенде, факультеттің және университеттің беделі мәселесінде талапшыл және принципиалды болатын, қарапайым мінезді ерекше адамды еске алады. Өзінің көзқарасын ақырына дейін қорғау, ғылымда өзіндік қолтаңбасы болу, принципшіл болу оның мектебінің басты ұстанымы болды.

Дина Исабайқызы әрқашан мақсаттылық пен табандылық, орасан зор қажырлылық пен қайсарлық сияқты қасиеттерімен ерекшеленді. 1970 жылдары Д.И. Дулатова тарих факультетінің деканы болды. Бұл қызметте ол үлкен ұйымдастырушылық қабілеттерін көрсетті. Оның басшылық еткен жылдары факультет өзінің рейтингін айтарлықтай көтерді, соның ішінде мәдени жұмыс, спорт және т.б. салаларда. Дина Исабайқызы рухани ой-өрісі бай, адамгершілігі мол, тәлімгерлік тәсілі көп, мейірімді де, қарапайым, ұлағатты ұстаз, отбасында қадірлі Ана болды.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Тарих факультетіне Д.И. Дулатова атындағы аудитория ашылған. 2016 жылы университетте «Өнегелі өмір» сериясы бойынша Дина Исабайқызына арналған кітап жарық көрді. ҚР Білім және ғылым министрлігі, үкімет және ҚР Президенті тарапынан марапаттарға ие болған.

Бүгінгі таңда әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Тарих факультеті - Қазақстанның тарихи мамандықтары бойынша бәсекеге қабілетті жоғары білікті кадрларды даярлаудың жетекші орталығы. Факультеттің стратегиялық мақсаты - республикалық қана емес, сонымен қатар әлемдік білім кеңістігінде лайықты позициясы бар Орталық Азия аймағындағы халықаралық тарихи білім мен ғылым орталығы ретінде дамуы. Мұндай ғылыми әлеуетке қол жеткізуде Д.И. Дулатованың ерен еңбегі, ғылыми мектебі маңызды рөл атқарғанын атап өту керек.

ЖЕТІСУ ОБЛЫСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК АРХИВІНДЕГІ ТӘЖІРИБЕ ТУРАЛЫ

Б.Т. Калиева, Д. Айдынқызы,

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті,

PhD, оқытушы-дәріскер

«Тарих» ББ, Тқ 311 топ білімгері

e-mail: tynysbekovna@mail.ru

Аннотациясы. Жетісу облысының мемлекеттік архивіндегі тәжірибе барысында архив (лат. archivum) – тарихи маңызы бар құжаттар сақталатын мемлекет арнаулы мекеме. Мекемелердің ескі құжаттарын сақтайтын бөлімі немесе жеке тұлғаның өмірі мен қызметіне байланысты жинақталған жәдігерлер жиынтығы да архив делінеді. Архив қызметінің басты бағыттары: қор жинақтау, құжаттардың сақталуын қамтамасыз ету, қор құрамын зерттеп, жүйелеу, ғылым анықтамалар мен көрсеткіштер жасау; құжаттарды пайдалануды ұйымдастыру және жария ету. Архивтерде мәңгілік мерзімге сақталып, қорғалатын тарихи деректер – мемлекеттің ішкі-сыртқы жағдайы, экономика, саяси-идеология қатынастары туралы құжаттар Ұлттық байлықтың бір бөлігі болып табылады. Мақалада І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, «Тарих» ББ білімгерлерінің Жетісу облысының мемлекеттік архивінде өткен тәжірибесінің қиындықтары мен қырлары туралы жан-жақты сараланып, ашылған.

Кілт сөздер: мемлекеттік архив, құжаттар, тарих, дерек, зерттеу, ғылыми-қор.

Кіріспе. Қазақстанның мәдени және тарихи мұраларын сақтау, зерттеу, әрі кейінгі ұрпаққа жеткізу – елдің рухани байлығының маңызды бір бөлігі. Архивтер осы құнды мұраның сақталуын қамтамасыз ететін, тарихи оқиғалар мен құжаттардың дәлдігіне кепіл болатын бірегей мекемелер болып табылады. Жетісу облысының мемлекеттік архиві – аймақтың бай тарихы мен мәдениетінің көрінісі, ұрпақтар арасындағы алтын көпір.

Жетісу облысының мемлекеттік архивінде тәжірибе жүргізу барысындағы негізгі бағыттар, әдістер мен олардың маңыздылығы қарастырылады. Сонымен қатар архив жұмысының ерекшеліктері, құжаттарды сақтау, өңдеу және зерттеу үдерістері талқыланып, тәжірибе барысында алынған нәтижелер мен маңызды тұжырымдар баяндалады. Архив ісі мамандығына қызығушылық танытатын студенттер мен зерттеушілер үшін бұл тақырыптың өзектілігі ерекше.

Материалдар мен әдістер. Жетісу облысының мемлекеттік архивінде жүргізілген тәжірибелік жұмыс барысында пайдаланылған материалдар мен қолданылған әдістер архив қызметінің ерекшеліктері мен қойылған мақсаттарға сәйкес таңдалды. Зерттеу барысында келесі негізгі материалдар мен әдістер қолданылды:

Материалдар:

1. Архив құжаттары:
 - Аймақтық және мемлекеттік деңгейдегі тарихи құжаттар;
 - Өртүрлі уақыт кезеңдеріне жататын әкімшілік, саяси және әлеуметтік-экономикалық құжаттар;
 - Жеке тұлғалардың қолжазбалары, хаттар және мемуарлар.
2. Архивтік қорлар:
 - Жетісу облысының тарихи-мәдени дамуына қатысты негізгі қорлар;
 - Құжаттардың түпнұсқалары мен олардың көшірмелері.
3. Заманауи технологиялар:
 - Құжаттарды цифрландыруға арналған техникалық жабдықтар;
 - Құжаттық мәліметтерді басқаруға арналған архивтік бағдарламалар.

Әдістер:

1. Жинақтау әдісі: Құжаттарды іріктеу және жүйелеу арқылы зерттеудің бастапқы дереккөздерін анықтау. Бұл әдіс архивтік қорларды тиімді пайдалану үшін маңызды болды.

2. Талдау және жүйелеу:

Құжаттардың мазмұнын зерттеп, оларды хронологиялық және тақырыптық тұрғыдан талдау. Әртүрлі тарихи кезеңдердегі оқиғаларды салыстырып, олардың арасындағы байланысты анықтау.

3. Цифрландыру әдісі:

Архив құжаттарын сақтау және оларды ұзақ мерзімді пайдалану мақсатында цифрлық форматқа көшіру. Бұл әдіс ақпараттың қолжетімділігін арттырып, оны зерттеушілер үшін ыңғайлы етті.

4. Сұхбат жүргізу:

Архив мамандарымен және зерттеушілермен сұхбаттасу арқылы олардың жұмыс тәжірибесін, әдіс-тәсілдерін, құжаттарды басқарудағы қиындықтары мен шешімдерін талдау.

5. Салыстырмалы әдіс:

Жетісу архивіндегі құжаттарды басқа аймақтық архивтермен салыстыру арқылы олардың ұқсастықтары мен ерекшеліктерін анықтау.

Зерттеу барысында қолданылған материалдар мен әдістер архив ісін тереңірек түсінуге және архивтің заманауи талаптарға сай даму жолдарын айқындауға мүмкіндік берді.

Негізгі бөлім. Жетісу облысының мемлекеттік архиві – аймақтың тарихи-мәдени мұрасын сақтау, зерттеу және оны қоғамға қолжетімді ету бағытында жұмыс істейтін маңызды мекеме. Архивтің негізгі міндеттеріне мыналар жатады:

Құжаттарды қабылдау, сақтау және қалпына келтіру;

Аймақ тарихына қатысты құжаттарды цифрландыру және жүйелеу;

Зерттеушілер мен қоғам үшін ақпараттық-анықтамалық қызмет көрсету.

Архивте жинақталған материалдар Жетісу өңірінің саяси, экономикалық және мәдени өмірінің әртүрлі аспектілерін зерттеуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл мекеме ұлттық мұраның сақталуы мен насихатталуын қамтамасыз етеді.

Жетісу облысының мемлекеттік архивінде жүргізілген тәжірибем бірнеше бағытта жүзеге асырылды:

1. Құжаттарды сақтау және қалпына келтіру

Архивтің негізгі жұмыстарының бірі – тарихи құжаттарды сақтау. Бұл үдеріс арнайы климаттық жағдайларды қамтамасыз етуді, құжаттардың физикалық жағдайын бақылауды және ескірген материалдарды қалпына келтіруді қамтиды. Архив мамандары құжаттардың сапасын сақтау үшін заманауи технологиялар мен дәстүрлі әдістерді үйлесімді қолданады.

2. Құжаттарды цифрландыру

Цифрландыру – қазіргі архив ісінің ажырамас бөлігі. Архивтің басты мақсаттарының бірі – құжаттарды сандық форматқа көшіру арқылы олардың сақталуын және зерттеушілерге қолжетімділігін қамтамасыз ету. Цифрландыру барысында құжаттардың түпнұсқалық көрінісі сақталып, олардың мазмұны электрондық базаларға енгізіледі.

3. Зерттеушілік жұмыс

Тәжірибе барысында архив материалдарын талдау және зерттеу маңызды орын алды. Зерттеу жұмыстары аймақтың тарихи дамуын, халықтың тұрмыс-салтын, мәдениет пен экономикалық өзгерістерді тереңірек түсінуге бағытталды.

4. Архивтік қорларды жүйелеу

Құжаттарды хронологиялық және тақырыптық тұрғыдан жүйелеу – архив жұмысының негізгі бөлігі. Бұл жұмыс құжаттардың оңай ізделіп, зерттеушілер мен пайдаланушылар үшін қолжетімді болуын қамтамасыз етеді.

3. Архив жұмысында заманауи технологиялардың рөлі

Сонымен қатар заманауи технологиялар архив қызметін жетілдіруде маңызды құрал болып табылады. Архив жұмысына енгізілген жаңа әдістер мен құралдар:

1. Арнайы бағдарламалық қамтамасыз ету: Құжаттарды каталогтау және іздеу процестерін автоматтандыру.

2. Сканерлеу жабдықтары: Құжаттарды жоғары сапада цифрландыруға мүмкіндік береді.

3. Бұлттық сақтау технологиялары: Архивтік деректерді ұзақ мерзімге қауіпсіз сақтау.

Сурет-1: Құжаттарды сканерлеу бөлімі

Цифрландыру арқылы құжаттар қолжетімділігі артып, архив қоғам мен зерттеушілер үшін тиімді ақпараттық ресурсқа айналады[1].

Жетісу облысының тарихи мұрасының ерекшеліктері

Жетісу – Қазақстанның тарихында ерекше орын алатын аймақтардың бірі. Географиялық орналасуы, табиғи байлықтары және тарихи оқиғалары бұл аймақты елдің саяси, экономикалық және мәдени өмірінің маңызды бөлігіне айналдырды. Жетісу атауы «жеті өзен» деген мағынаны білдіреді және аймақ Іле, Қаратал, Ақсу, Лепсі, Көксу, Бүйен, Тентек өзендерімен ерекшеленеді.

1. Тарихи кезеңдер мен құжаттық мәліметте

1.1. Ежелгі кезеңдер

Жетісу аймағы адамзат тарихының ежелгі кезеңдерінен бастап өркениет ошағы ретінде танымал. Бұл жерден сақ, ғұн және үйсін тайпаларының өмір сүргендігін дәлелдейтін археологиялық артефактілер табылған. Архив деректерінде:

Сақ дәуірі туралы жазбаларда олардың әскери қуаты мен мәдени дамуы баяндалады. Үйсін мемлекеті кезеңіндегі сауда және дипломатиялық қарым-қатынастарға қатысты деректер бар.

1.2. Ортағасырлық кезең

Ортағасырларда Жетісу Ұлы Жібек жолының маңызды бөлігіне айналды. Бұл кезеңде аймақ қалалары: Тараз, Талғар, Қойлық сауда және мәдениет орталықтары болды.

Архив құжаттарында осы қалалардың экономикалық байланыстары, сауда жолдары мен тұрғындарының тұрмыс-тіршілігі туралы мәліметтер кездеседі.

1.3. Қазақ хандығы кезеңі

Жетісу аймағы Қазақ хандығының құрылуында ерекше рөл атқарды. Бұл жерде Жәнібек пен Керей сұлтандардың алғашқы ордасы орналасты. Архивте: Қазақ хандарының сыртқы саясатына қатысты жазбалар; Жетісу қазақтарының қоғам өміріндегі рөлі туралы құжаттар сақталған.

1.4. Ресей империясы кезеңі:

XIX ғасырда Жетісу Ресей империясының құрамына өтті. Бұл кезеңде: Патшалық әкімшіліктің аймақтық басқару құрылымы; Халық санағы және жер пайдалану мәліметтері; Жергілікті халықтың отаршылдық саясатқа қарсылығы жөніндегі деректер жинақталған. Архив құжаттары Ресей империясы кезеңіндегі әлеуметтік-экономикалық және мәдени өзгерістерді зерттеуде маңызды дереккөзі болып табылады.

1.5. Кеңестік дәуір

Кеңес кезеңінде Жетісу аймағында социалистік құрылыс белсенді жүргізілді. Архивте: Ұжымдастыру, индустрияландыру және жер реформалары туралы құжаттар; Аймақтың білім беру, денсаулық сақтау және мәдениет саласындағы жетістіктері жөніндегі деректер бар.

1.6. Тәуелсіздік кезеңі

Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін Жетісу аймағы жаңа даму сатысына өтті. Бұл кезеңде аймақтың экономикалық және мәдени жаңғыруы байқалды. Архив құжаттары тәуелсіздік жылдарындағы маңызды оқиғаларды құжаттандыруға ерекше назар аударады.

2. Архивте сақталған тарихи деректердің маңызы

Жетісу облысының мемлекеттік архивінде жинақталған құжаттар тарихи оқиғаларды терең түсінуге мүмкіндік береді. Архив қорлары келесі тақырыптарды қамтиды:

Әкімшілік құжаттар: Тарихи кезеңдердегі басқару жүйесінің эволюциясы туралы деректер.

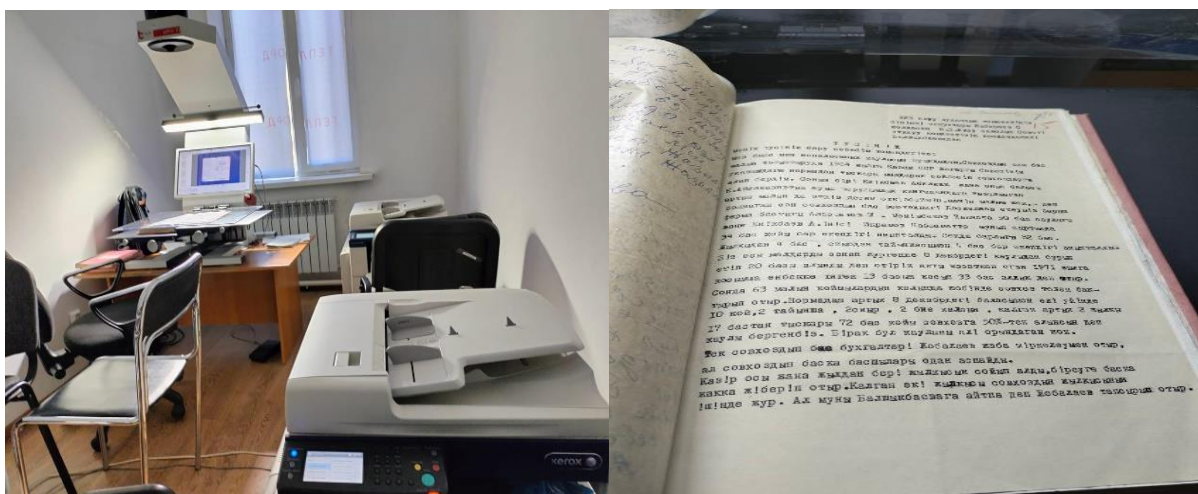
Тарихи тұлғалардың мұралары: Белгілі қайраткерлердің хаттары, баяндамалары және естеліктері.

Карталар мен схемалар: Аймақтың тарихи-географиялық дамуын көрсететін деректер.

Халықтың тұрмыс-тіршілігі: Жергілікті халықтың дәстүрлері, шаруашылық жүргізу әдістері және тұрмыстық мәдениеті туралы мәліметтер.

3. Жетісу тарихының зерттелуіндегі архив рөлі

Жетісу тарихы көптеген ғалымдардың, тарихшылар мен зерттеушілердің назарын аударды. Архив құжаттары арқылы келесі мәселелер зерттелді: Ұлы Жібек жолының аймақ экономикасына ықпалы; Қазақ хандығының қалыптасуы мен нығаюындағы Жетісу рөлі; Аймақтағы отаршылдық саясаттың салдары; Кеңестік реформалардың халық өміріне тигізген әсері. Архивте жинақталған тарихи мәліметтер Жетісу облысының мәдени, саяси және әлеуметтік тарихын зерттеу үшін баға жетпес дереккөз болып табылады. Бұл құжаттар елдің тарихи санасын қалыптастыруда ерекше рөл атқарады[2].

Сурет-2: Архив құжаттарын цифрландыру бөлімі

Қорытынды. Жетісу облысының мемлекеттік архиві – елдің тарихи санасын қалыптастыруда және сақтау ісінде стратегиялық маңызы зор мекеме. Архив құжаттары Қазақстан тарихының әртүрлі кезеңдері мен аспектілерін қамтиды, бұл Жетісу өңірінің тарихи дамуын тереңірек зерттеуге мүмкіндік береді. Тәжірибе барысында архивтің негізгі міндеттері мен бағыттары егжей-тегжейлі қарастырылып, оның қоғам мен ғылым үшін қаншалықты маңызды екені анықталды.

1. Архив қызметінің маңызы

Жетісу архиві аймақтың бай тарихи мұрасын сақтай отырып, бірнеше маңызды міндеттерді орындайды:

Тарихи құжаттарды сақтау: Ежелгі заманнан қазіргі кезеңге дейінгі құжаттар арнайы талаптарға сай сақталады. Бұл құжаттардың физикалық тұрғыда ұзақ мерзімге шыдамды болуы үшін қалпына келтіру, өңдеу және қорғау жұмыстары жүргізіледі.

Қоғамдық маңыз: Архив халықтың тарихи жадысын сақтау және нығайту қызметін атқарады. Ол арқылы аймақ тұрғындары мен зерттеушілері Жетісу тарихына қатысты нақты деректерге қол жеткізеді.

Танымдық және білім беру рөлі: Архив білім беру және ғылыми-зерттеу салаларына маңызды дереккөз болып табылады. Бұл мекеме аймақ тарихына қатысты ақпараттарды ұсыну арқылы мектептер, университеттер және ғылыми мекемелермен белсенді ынтымақтастық орнатады.

2. Цифрландыру мен заманауи технологиялардың әсері

Цифрландыру – Жетісу облысының мемлекеттік архивінің басты басымдықтарының бірі. Құжаттарды электрондық форматқа көшіру арқылы:

Тарихи деректердің қолжетімділігі артты;

Құжаттарды ұзақ мерзімді сақтау мүмкіндігі жақсарды;

Зерттеушілер үшін архивке қашықтан қол жеткізу мүмкіндігі пайда болды.

Сонымен қатар, заманауи технологиялар архив материалдарын іздеуді жылдамдатып, зерттеу үдерісін оңтайландырды. Бұл Жетісу тарихына қажетті архив құжаттарын зерттеуді жеңілдетіп, ақпаратты таратуда жаңа мүмкіндіктер ашты.

3. Жетісу тарихын зерттеудегі архив рөлі

Жетісу облысының тарихы Қазақстанның ұлттық тарихының ажырамас бөлігі болып табылады. Архив құжаттары арқылы:

Ежелгі дәуір: Сақ, ғұн және үйсін мәдениеттерінің ерекшеліктерін зерттеуге болады.

Орта ғасыр: Ұлы Жібек жолының аймаққа тигізген экономикалық және мәдени ықпалын зерделеуге мүмкіндік бар.

Қазақ хандығы кезеңі: Қазақ мемлекеттілігінің қалыптасуындағы Жетісу өңірінің рөлі туралы деректерді анықтауға болады.

Ресей империясы кезеңі: Әлеуметтік-экономикалық өзгерістер мен аймақтың отаршылдыққа қарсы күресі туралы мәліметтер алуға мүмкіндік бар.

Кеңестік дәуір: Ұжымдастыру, индустрияландыру және мәдени революция кезеңіндегі аймақтың ерекшеліктерін зерттеуге болады.

Тәуелсіздік кезеңі: Жетісудың қазіргі заманғы дамуы мен тарихи мұраны сақтаудағы жетістіктерін талдауға болады.

4. Архивтің қоғам үшін құндылығы

Жетісу облысының мемлекеттік архиві – тек ғылыми-зерттеу орталығы ғана емес, сонымен қатар қоғамның тарихи танымын қалыптастыратын мәдени институт. Архив келесі бағыттарда қоғамға қызмет етеді:

Тарихи сананы нығайту: Архив материалдары арқылы халықтың тарихи жадысы жанданып, тарихи тұлғалар мен оқиғаларға құрмет артады.

Құқықтық және әлеуметтік қызмет: Архив азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау үшін қажетті құжаттарды сақтайды.

Көрмелер мен іс-шаралар: Архивте ұйымдастырылатын мәдени және ғылыми іс-шаралар қоғамның тарихи танымын арттыруға ықпал етеді.

5. Тәжірибенің нәтижелері мен ұсыныстар

Архивтегі тәжірибе барысында алынған білімдер мен тәжірибелер архив ісін одан әрі дамытуға үлес қоса алады:

Цифрландыруды жеделдету: Архив құжаттарын цифрландыру процесін жалғастырып, оларды қолжетімді ету.

Ғылыми-зерттеу ынтымақтастығы: Архив пен ғылыми мекемелер арасындағы әріптестікті нығайту.

Тарихты насихаттау: Аймақтың тарихын халық арасында кеңінен тарату үшін көрмелер, конференциялар мен басылымдар ұйымдастыру [3].

Қорытындылай келе, Жетісу облысының мемлекеттік архиві аймақтың тарихи мұрасын сақтаушы ғана емес, сонымен бірге оны зерттеу және насихаттау орталығы ретінде үлкен рөл атқарады. Архив жұмысының қоғамға тигізетін пайдасы тек тарихи мұраны сақтаумен шектелмей, елдің мәдени және әлеуметтік дамуына да ықпал етеді. Осы мұраның сақталуы мен оны жаңа ұрпаққа жеткізу – архив қызметкерлерінің кәсіби міндеті және мақсаты. Жетісу архивінің қызметі өткен мен болашақтың арасындағы алтын көпір болып қала бермек.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Архивтің жеке ақпарат қоры (Жетісу облысының мемлекеттік архивіндегі)
2. <https://www.gov.kz/memleket/entities/almaty-madeniet/press/news/details/303556>
3. "Қазақстан мұрағаттары (1996-2020)"

«МӘДЕНИ МҰРА» МЕМЛЕКЕТТІК БАҒДАРЛАМАСЫ, НӘТИЖЕЛЕРІ

Н.Н. Ақпанбет,

Қазақстан тарихы кафедрасының PhD, аға оқытушысы

Б. Мұратбекқызы,

Қазақстан тарихы кафедрасының аға оқытушысы

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Астана қаласы

Аннотация. Тарихи-мәдени мұралар - оларға қайнар көз ретінде жүгіну алуан түрлі өркениеттердің дамуының да әртүрлі бағытта жүзеге асырылуы кезінде біртұтас құндылықтарды айшықтап, осы бағдар арқылы алға жылжуда баламасы жоқ жалғыз жол кейпінде өте өзекті сипатта болды. Зерттеушілердің мұраларды санаттарға бөліп, заттай деректерді айырмашылықтарына қарай бөліп, фольклорлық естеліктерді лексика-семантикалық түрлермен зерделеп, археологиялық қазба ескерткіштерін шындығын суырып алардай зерттеп, әдебиет өнеріндегі теңдесі жоқ туындылардың мағынасын терең түсінуге тырысып, бір аумақта ғұмыр кешкен біршама халықтың мұраларын араластырмай, өздерінің ерекшеліктеріне лайықты түрде зерттеуі шаң басылған тарих беттеріндегі, топырақтың астындағы ескерткіштеріміздің екінші мәрте тыныс алып, мемлекеттің болашақта өркендеуіне оңтайлы бағыт әрі төте түзуі үшін өте маңызды болды.

Не дегенмен рухани, материалды және саналы түрде тарихы әрі мәдениеті қалыптасқан біртұтас ел болу жолында мемлекет деңгейінде де, қалың жұрттың бастамасымен де ұлттық мұраларды сақтап, дамыту қажеттілігі туды. ХХІ ғасырдың алғашқы жылдарында, мемлекеттің егемендікке қол жеткізіп экономикалық әрі мәдени жетістіктерге қол жеткізуі басталды. Қазіргі уақыттағы республикадағы мәдениет пен

МАЗМҰНЫ

Т.Ғ.Д., ПРОФЕССОР ДИНА ИСАБАЙҚЫЗЫ ДУЛАТОВАНЫҢ ТУРАЛЫ ЕСТЕЛІКТЕР

Түймебаев Ж.Қ. Құттықтау сөз.....	3
Жумагулов К.Т. Воспоминания о профессоре Дулатовой Дине Исабаевне.....	4
Сулейменова Г.С. Құттықтау сөз.....	5
Калыш А.Б. Феномен Дины Исабаевны Дулатовой.....	6
Кәрібаев Б.Б. Профессор Дина Исабайқызы Дулатова туралы ойлар мен жылы лебіздер.....	15
Ноянов Е.Н. Маман болып қалыптасуыма ықпал еткен ұстаз.....	19

ТАРИХНАМА МЕН ДЕРЕКТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Жумагулов К.Т. Гунны в Евразийской истории первых веков нашей эры (по данным латинских хроник).....	23
Абдиров М.Ж. Мир Дешт-и Кыпчака: Казахский этнос в истории, географии и природе Великой Евразии.....	26
Кәрібаев Б.Б. Мұхаммед Хайдар Дулати Қазақ хандығының тарихын алғаш зерттеуші.....	40
Кабульдинов З.Е. Колониальная политика Российской империи и временное положение об управлении Оренбургского и Западно-Сибирского генерал-губернаторствами 1868 года.....	46
Сутеева Х.А., Рүстем К.М. 1917 жылға дейінгі Қазақстанның Ресейлік тарихнамасының теориялық-методологиялық негіздері және оның жетістіктері мен кемшіліктері.....	56
Калыш, А.Б., Боранбай М.-А.А. Ч.Ч. Валиханов об истории переселения этнических кыргызов на территорию северного казахстана в 50-70-х годах XVIII в.....	63
Төлебаев Т.Ә. XIX-XX ғ. басындағы Қазақ тарихының тарихнамалық тұрғыда зерттелуі туралы.....	70
Нуртазина Н.Д. Из истории суфийского целительства: Юлдаш-Ишан Зайнутдинов (1908-1995гг.).....	77
Сайлан Б., Боранбаев Н. Тәуелсіздіктен кейін Қазақстан мен Өзбекстан шекарасының делимитациялануы.....	81
Нұрпейіс Т.Ә. Қазақстандағы 1867-1868 жылдардағы реформалар бойынша орыс отаршылдығының сорақы саясаты.....	88
Нұрпейіс Т.Ә., Ноянов Е.Н. Преемственность идей искусства Саков в символах независимого Казахстана.....	92
Ескекбаев Д. Тарихы мол Көкпекті немесе отарлау дәуірі.....	97
Ж.Е. Жаппасов., Тасилова. Н.А. Қазақстанның Ортағасырлардағы тарихы бойынша темір әулеті деректерінің ерекшеліктері мен ғылыми маңызы.....	105
Elnara Huseynigizi-Amirli Plot and genre characteristics of examples about toponyms in the folklore of the turkic nations summary.....	110
Гумру Шахрияр Эпосы «Карадон батыр», «Жубаныш» и «Суйиныш» в эпической цикле «сорок батыр».....	117
Майданали З. Мировоззрения кочевников в цивилизационной парадигме (историография проблемы).....	122
Кусаинов Г.Б. Улус Джучи в контексте казахской государственности Костанай Республика Казахстан.....	129
Телеуова Э.Т. Шоқан Уәлиханов және оның тарихи көзқарастары: Дина Дулатованың ғылыми зерттеулерінде.....	134

ОТАНДЫҚ ТАРИХ ҒЫЛЫМЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Нұрпейіс Т.Ә., Арынов, Ж.М. Золотые украшения в "Зверинном стиле" древней культуры саков.....	138
Ескекбаев Д. Алтай өлкесі, Тарбағатай өңірлері отарлық кезеңде: этноәлеуметтік құрамы және демографиялық мәселелері.....	142
Козгамбаева Г.Б., Пернебай Б.Қ. Қазақстанға депортацияланған Қарашайлар тарихы.....	149
Арынов, Ж.М. Ұлы Жібек жолының тарихына жаңаша көзқарас.....	155
Смағұлов С. Соғысқа дейінгі Бауыржан Момышұлының өмірі мен қызметі.....	162
Иманбаева С.С., Тастанова З.Т., Баймуратова Г.Ш. Проблема казахстанского тыла в годы второй мировой войны: историографический обзор.....	168
Утебаева К.Ж., Раздыков С. З. Қазіргі қоғамдағы отбасылық құндылықтарды сақтаудағы қазақ әйелдерінің рөлі.....	176
Мамбетова Г.А. Кеңес үкіметінің мұсылман дін өкілдеріне қатысты қуғындау саясаты (1920-1950жж.).....	183
Шәкір С.Е. Сыр бойы қалалары мен аймағының қазақ хандығы үшін саяси және геосаяси маңызы мен рөлі.....	188
Диханбаева, Г.К. Қазақ хандығының құрылуы қарсаңындағы көрші елдермен қарым-қатынасы мәселелері.....	199
Сарсен Е.Қ. XIV-XV ғасырлардағы Мәуреннахр аймағындағы урбанизация процесі.....	206
Бейсенова С.А. Көшпелілер мәдениеті: Қазақстанның жаһандану дәуіріндегі ұлттық бірегейлігі.....	222
Садығожа, А.А. Ортағасырлық деректерді оқытудың маңызы.....	227
Рахметова М.Н. Көшпелі Өзбек мемлекетінің тарихына жаңаша көзқарас.....	231
Турсунбаева З.К. Орта ғасырлардағы түркі ойшылдарының этнопедагогикалық ой пікірлеріне талдау.....	232
Кәрім О.С. Қазақстандағы білім беру жүйесінің қалыптасу тарихы (XIX ғ. II-ші жартысы-XX ғ. басы).....	238
Ниязхадживева Ш.Ш. Казахстан и Россия: историческое наследие и его влияние на современные дипломатические отношения.....	248
Томилова Е.А. Люди науки на рубеже эпох: деятели семипалатинского подотдела зоо ирго.....	254

ТАРИХШЫ-МАМАНДАР ДАЯРЛАУДЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Егізбаева М.Қ. Шалгинбаева С.Х. XIX-XXғ. басындағы Шығыс Қазақстан қазақтарының үйшілік кәсіптері мен қолөнері.....	261
Муканова Г. К., Сарсембина К.К., Танакулова Э.Ш. Нарративные источники при реконструкции истории конфискации Казахских баев и их потомков. Черманов Бакий (1904 -1975г).....	267
Оразбақов А.Ж Бектұрған.Н.Е XX ғасырдың 20-50 жылдарындағы қуғын-сүргіннің Қызылорда өңіріндегі студенттерге әсері.....	273
Бейсенова С.А Академик М.Қозыбаев еңбектеріндегі отандық тарих ғылымының әр дәуірлердегі "дала өркниетінің негізгі ұстанымдары" туралы түсінігі.....	281
Калиева Б.Т., Жұмәділ Қ.Е., Құсайнова Ғ.Е., М.Тынышпаев атындағы Жетісу облысының тарихи-өлкетану музейіндегі оқу-тәжірибесі туралы.....	285
Ақпанбет Н. Н., Бибігүл М., Коскеева А.М. Қазақстанның рухани келбеті.....	290
Калиева Б.Т., Айдыңқызы Д. Жетісу облысының мемлекеттік архивіндегі тәжірибе туралы.....	299
Ақпанбет Н.Н., Б.Мұратбекқызы «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы, нәтижелері.....	304